

Vojna linija

U sklopu svoje izgradnje u partiju revolucije, koji je kurs u razvoju KPJ od Titova dolaska na njezino čelo sve vidljivije dolazio do izražaja, podizanje partijskih kadrova za razne djelatnosti bilo je jedna od glavnih zadaća. U tom je pogledu rukovodstvo KPJ pokazivalo i interes za obučavanje kadrova za neke specijalne oblike revolucionarne borbe, kao što su sabotaže i diverzije. Pojedinci su se obučavali u tom pravcu, a glavni kadrovi su spremu i iskustvo stekli u građanskom ratu u Španjolskoj. Nakon okupacije zemlje ti kadrovi ulaze u prvi red nosilaca priprema i organiziranja raznih oružanih oblika oslobodilačke borbe.¹

U pripremama oružane borbe posebno značenje imalo je osnivanje vojnih komiteta na osnovi odluke Majskog savjetovanja. »Tada smo«, konstatira Tito u svom osvrtu na Majsko savjetovanje, »utvrdili osnovne pravce i oblike ne samo političkih nego i vojnih priprema. Odlučili smo da se pri svim rukovodstvima KPJ formiraju vojni komiteti sa zadatkom da prikupljaju oružje, pripremaju ljudstvo za oružane formacije, organiziraju obavještajnu službu itd.«² Ta široka djelatnost, u svakodnevnom radu poznata kao »vojna linija«, sve je više zaokupljala partijska rukovodstva i organizacije. U nizu mjesta u Hrvatskoj osnovani su vojni komiteti, a u Zagrebu su djelovali, kako je već konstatirano, Vojni komitet Centralnog komiteta KPH i Vojni komitet Mjesnog komiteta.

Suradnja između dva vojna komiteta u Zagrebu bila je dosta uska. Sastancima Mjesnoga vojnog komiteta redovito su prisustvovali pojedini članovi iz rukovodstva KPH i njegova Vojnog komiteta.³ Može se reći da prva

¹ U Zagrebu je tako po »specijalnoj liniji« radio Ivan Stevo Krajačić, koji se onamo vratio početkom maja 1939. (Ivan Stevo Krajačić, *Ilegalni rad u Zagrebu*, u knjizi: Vladimir Dedijer, *Prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*, sv. 2, Zagreb-Rijeka, 1981, str. 496; Ivan Šiblj, n. dj., str. 374.) O jednom od rijetkih komunista koji se prije rata (u Parizu) obučio za izvođenje diverzija, Ivanu Munitiću, a koji je bio povezan s Krajačićem i, po svojoj prilici, sa Srebrenjakom, niz zanimljivih podataka daje Mladen Plovanić, *Diverzantska djelatnost na primorsko-goranskom području 1941*, Historija radničkog pokreta, NOR-a i socijalističke revolucije u Istri, Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru, sv. 2, Rijeka, 1979, str. 58. i d.

² Josip Broz Tito, *Borba i razvoj KPJ između dva rata*.

³ Član Vojnog komiteta u Zagrebu Šime Balen daje ove podatke o njegovu osnivanju i početku rada: »Osnovali su ga osobno Vlado Popović i Andrija Hebrang, koji su kao i Rade Končar, više puta prisustvovali sastancima njegovih članova. U Vojni su komitet ušli: Antun Češnjak, Ante Milković, Mato Šnerberger i ja. S nama su najuže surađivali i redovno prisustvovali svim našim sastancima još Josip Ivan Rukavina i Antun Rob, tako sam ja tada mislio da su i oni

etapa njihova rada traje do 22. juna. Do tada je rad bio manje organiziran i manje intenzivan, ali mu je sadržaj ipak bio značajan. Sastojao se, u prvom redu, u sakupljanju oružja, municije i eksploziva te u organiziranju prvih oružanih borbenih grupa. Na pojedinim mjestima u gradu stvaraju se tajna skladišta oružja i municije. Uspostavljene su i prve veze s pojedinim pripadnicima, simpatizerima KP, domobranskih jedinica, gdje su i bili glavni izvori oružja.⁴ »Početkom juna 1941«, sjeća se Dragutin Saili, »odlukom CK KPH bio sam zadužen za organiziranje partijskih jedinica u neprijateljskoj vojsci. (. . .) U maju smo imali partijsku organizaciju u avijaciji i u domobranskoj vojarni u Zagrebu. Organizacijom avijatičara rukovodio je poručnik Stanko Grabrić-Crni. (. . .) Odlaskom Grabrića u Sarajevo glavna veza s avijatičarima u Zagrebu bio je tadašnji avijatičarski zastavnik Miljenko Lipovšćak. (. . .) Rad u vojsci uglavnom se sastojao u širenju propagandnog materijala i prikupljanju podataka o okupatorskim snagama. Osnovni zadatak bio je pripremanje neprijateljskih vojnih jedinica za pobunu i prijelaz na našu stranu u određenom vremenu. U bivšoj domobranskoj vojarni u Zagrebu imali smo prilično jaku partijsku organizaciju i Vojni komitet. Sekretar je bio Franjo Benko.⁵

Od 22. juna, tj. nakon napada Trećeg Reicha na Sovjetski Savez, rad na »vojnoj liniji« postaje intenzivniji i organiziraniji. Na spomenutoj sjednici rukovodstva KP Hrvatske 23. juna donesen je i niz odluka o daljnjim konkretnim akcijama. Glavna pažnja bila je posvećena izvođenju krupnijih diverzija, za što je bio zadužen Vojni komitet. Zaključeno je da se redovito slušaju vijesti Radio-Moskve i u vezi s tim izdaju obavještenja. Posebno se raspravljalo o poboljšanju partijskih veza i osiguranju ilegalnih stanova.⁶ U Vojnom komitetu CK KPH izraženo je mišljenje da bi trebalo što prije stupiti u vezu s Ivanom Srebrenjakom Antonovom »radi zajedničke suradnje po pitanju diverzije, obavještavanja itd.«.⁷ I sam Srebrenjak je bio zainteresiran za vezu s rukovodstvom KPH radi daljnjeg organiziranja svoje obavještajne službe. Prema raspoloživim podacima, i od Tita je stigla poruka da se surađuje sa Srebrenjakom.⁸ Od prije rata Srebrenjaka je poznavao Hebrang, koji ga je upoznao s Končarom. Međutim, razgovori sa Srebrenjakom nisu dali željene rezultate, a uskoro će se otkriti i njegove posebne ambicije. Ipak su ti razgovori imali jedan važan ishod u vezi s radom na »vojnoj liniji«. Srebrenjak je, naime, pristao da obuči grupu ljudi za izvođenje diverzantskih akcija. Ukupno je obučio devet ljudi. Bilo je to, vjerojatno, krajem juna ili na samom

članovi našeg Komiteta. Tek kasnije sam doznao da je Rukavina dolazio na naše sastanke u svojstvu člana Vojnog komiteta pri CK KPH, a Rob kao sekretar zagrebačkog Mjesnog komiteta. Mene su o postavljanju u Vojni komitet grada obavijestili Vlado Popović i Andrija Hebrang, koji su me zajedno posjetili kod kuće. Tom su me prilikom oslobodili svih drugih partijskih dužnosti (jer sam dotad radio u Agitpropu CK KPH, u redakciji Vjesnika radnog naroda, i istodobno bio sekretar tzv. Čelije intelektualaca). Oni su me i povezali s Rukavinom« (Šime Balen, n. dj. str. 228).

⁴ Ivan Šib1, n. dj., str. 239; Šime Balen, n. dj., str. 228-229.

Dragutin Saili, *Partijski rad u Hrvatskom zagorju 1941-1942, Četrdeset godina*, knj. 6, str. 151.

Dokument br. 20. Usp.: Ivan Jel1ć, n. dj., sv. II, str. 63-64.

⁷ Dokument br. 20.

⁸ Dokumenti br. 20 i 23.

početku jula. Jedan od njih bio je član Mjesnoga vojnog komiteta Šime Balen, koji je potom stečeno iskustvo prenio na ostale članove Vojnog komiteta.⁹

Nakon zaključaka sjednice rukovodstva KP Hrvatske od 23. juna, oba vojna komiteta nastojala su se što više angažirati u ostvarivanju tih zaključaka.¹⁰ Pokazalo se, međutim, da će ti prvi koraci biti vrlo teški. U tjednu nakon 22. juna izvršene su tek manje akcije. Prema podacima kojima je raspolagalo rukovodstvo KPH, bile su to ove akcije:

1. sabotaže u nekim poduzećima;
2. sabotaže u Željezničkoj radionici u Zagrebu (usporavanje tempa proizvodnje i onesposobljavanje nekih lokomotiva za vožnju);
3. presijecanje telefonskih kablova na više mjesta u okolici Zagreba i drugim područjima;
4. potapanje jedne jahte s tovarom oružja u Dalmaciji;
5. oštećenje ratnog broda koji se nalazio na popravku;
6. neuspjao pokušaj da se u zrak dignu 80 vagona nafte.¹¹

Osim tih javnih akcija, zasigurno su postignuti daljnji rezultati u sakupljanju oružja i eksploziva.¹²

Međutim, u temeljitoj kritičkoj analizi tih proteklih pet dana rukovodstvo KP Hrvatske izrazit će svoje vidljivo nezadovoljstvo postignutim rezultatima.

⁹ Balen navodi da ga je sa Srebrenjakom (zvali su ga Kemičar) povezoao Končar (Šime Balen, n. dj., str. 230). Usp. i: Mladen Plovanić, n. dj., str. 62. i d.

¹⁰ Vidjeti dokument br. 20. »Tek nakon napada na SSSR«, navodi Balen, »rad Vojnog komiteta postao je organiziraniji. Odmah (možda već drugi dan) održali smo sastanak u jednoj krojačkoj radionici na istočnoj strani Frankopanske ulice. (. . .) Bili smo prisutni svi, a od partijskog rukovodstva Vlado Popović i, čini mi se, Hebrang. Tu je izvršena dioba rada i svakome dana njegova zaduženja. Ne sjećam se više tko je što dobio, no mene je zapala dužnost (valjda zato što sam već dotada uspio nabaviti nešto oružja) da rukovodim nabavkom oružja i eksploziva za predstojeće akcije« (Šime Balen, n. dj., str. 229). •

ⁿ Dokument br. 20.

¹² Usp.: Ivan Šiblj, n. dj., str. 239-241.

U gradu je bilo nekoliko ilegalnih skladišta oružja. Balen navodi da je, osim skladišta kod sebe, »osnovao nekoliko novih«. (Šime Balen, n. dj., str. 229-230).